

**داستان‌های شفاهی مازندران**  
(جلد دوم)

(افسانه‌های سحرآمیز)

ناقص، اصلاح

www.ketab.ir

سرشناسه  
عنوان و نام پدیدآور  
مشخصات نشر  
مشخصات ظاهری  
شابک  
وضعیت فهرست نویسی  
مندرجات  
موضوع  
موضوع  
رده بندی کنگره  
رده بندی دیویی  
شماره کتابشناسی ملی

فلاح، نادعلی، ۱۳۴۷ -  
داستانهای شفاهی مازندران/نادعلی فلاح.  
آمل: وارث وا، ۱۳۹۶.  
ج۲:  
دوره: ۰-۹۶-۶۶۶۲-۶۰۰-۹۷۸: ج۱: ۳-۹۵-۶۶۶۲-۶۰۰-۹۷۸  
ج۲: ۷-۹۷-۶۶۶۲-۶۰۰-۹۷۸: ج۳: ۴-۹۸-۶۶۶۲-۶۰۰-۹۷۸  
ج۴: ۱-۹۹-۶۶۶۲-۶۰۰-۹۷۸: ج۵: ۹-۶۴-۶۶۶۲-۶۰۰-۹۷۸  
فیفا:  
ج۱. افسانه‌های عاشقانه، حکایت. ج۲. افسانه‌های سحرآمیز. -  
ج۳. افسانه‌های واقع‌گرا. ج۴. افسانه‌های طنزآمیز تمثیلی. ج۵.  
اسطوره و جن، قصه، لطیفه.  
افسانه‌ها و قصه‌های مازندرانی  
Legends -- Iran -- Mazandaran :  
P۳R۴۵۸۶۸۹۱۳ /ف۸۵۲  
۲۰۹۵۵۲۲/۳۹۸  
۴۶۸۰۰۰۰

داستان‌های شفاهی مازندرانی (جلد دوم)

(افسانه‌ها: سحرآمیز)

نادعلی فلاح

طراح جلد: زینب سار

صفحه آرایشی: پارت نگار، سعیدی

چاپ نخست: ۱۳۹۵ - شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

بها: ۲۷۰۰۰ تومان

حق چاپ برای مولف محفوظ است

حق چاپ برای مولف محفوظ است

انتشارات وارث وا

نشانی: آمل / خ نور / ده‌متری اول / ک خطیبی / طبقه فوقانی پاساژ ثانی

آدرس الکترونیکی: vareshva28@yahoo.com

۰۱۱۴۴۲۶۸۷۰۹ - ۰۹۱۱ ۱۲۷ ۶۶۱۰ - دورنگار: ۰۱۱۴۴۲۶۸۷۰۹

فهرست افسانه‌های سحرآمیز

| شمار | نام افسانه‌ها                         | صفحه | کد جهانی |
|------|---------------------------------------|------|----------|
|      | سخنی با خوانندگان                     | ۱    |          |
| ۱    | آقایی که هفت زن گرفته بود....         | ۵    |          |
| ۲    | اریاب و چوپان                         | ۸    |          |
| ۳    | بهرام خان                             | ۱۰   |          |
| ۴    | پاساه                                 | ۱۲   | ۴۰۸ III  |
| ۵    | پادشاه صر و سارر (صنوبر)              | ۲۵   |          |
| ۶    | پسر پادشاه                            | ۴۰   |          |
| ۷    | پسر شاه و دختر                        | ۵۴   |          |
| ۸    | پسری که گربه و ... خرید               | ۵۵   | ۵۰۷C     |
| ۹    | پسری که مرده خرید...! (روایت اول)     | ۵۸   | ۵۰۷C     |
| ۱۰   | پسری که مرده خرید...! (روایت دوم)     | ۶۴   |          |
| ۱۱   | پیرمردی که فرزندی نداشت               | ۶۹   |          |
| ۱۲   | تنبل اسماعیل                          | ۷۱   | ۳۰۲ B    |
| ۱۳   | چهل گیس رعنا                          | ۷۴   |          |
| ۱۴   | دختر و دیو (ماه پیشونی)               | ۷۹   | ۴۸۰      |
| ۱۵   | درویش و ذوالفقار علی                  | ۸۱   | ۳۰۱      |
| ۱۶   | دختر مشرق زمین پسر مغرب زمین (سرنوشت) | ۸۳   |          |
| ۱۷   | دختری که ازدها شد                     | ۸۵   |          |
| ۱۸   | راه راست                              | ۸۸   |          |
| ۱۹   | دیو سیاه                              | ۸۷   |          |
| ۲۰   | سگ پیر (روایت اول)                    | ۹۵   |          |
| ۲۱   | قصه چوپان (روایت دوم)                 | ۹۷   |          |

|         |     |                                                |    |
|---------|-----|------------------------------------------------|----|
|         | ۹۹  | سلطان گل زرد                                   | ۲۲ |
|         | ۱۰۰ | سلیم جواهری                                    | ۲۳ |
|         | ۱۰۸ | سه برادر                                       | ۲۴ |
|         | ۱۱۰ | علی سنگدل                                      | ۲۵ |
|         | ۱۱۶ | فاطمه اره                                      | ۲۶ |
|         | ۱۲۴ | فاطمه نگار مهدی نگار                           | ۲۷ |
| ۵۰۳     | ۱۲۶ | گل و عزت                                       | ۲۸ |
|         | ۱۳۹ | لله وا (سه تا دختر رفتند هلی چینی) (روایت اول) | ۲۹ |
| ۷۸۰ (ح) | ۱۴۲ | لله را (روایت دوم)                             | ۳۰ |
|         | ۱۴۴ | لله وا (روایت سوم)                             | ۳۱ |
|         | ۱۴۷ | لله وا (روایت چهارم)                           | ۳۲ |
|         | ۱۴۹ | لله وا (روایت پنجم)                            | ۳۳ |
|         | ۱۵۱ | لله وا (روایت ششم)                             | ۳۴ |
|         | ۱۵۳ | دختری که نی شد... (روایت هفتم)                 | ۳۵ |
|         | ۱۵۴ | کله وا (روایت هشتم)                            | ۳۶ |
|         | ۱۵۶ | مادر شوهر بدجنس                                | ۳۷ |
|         | ۱۵۷ | محمود صیاد                                     | ۳۸ |
|         | ۱۶۰ | ملک جمشید (روایت اول)                          | ۳۹ |
| ۳۰۱E*   | ۱۷۶ | ملک ابراهیم (روایت دوم)                        | ۴۰ |
| ۳۱۴*    | ۱۸۲ | ملک ابراهیم (روایت سوم)                        | ۴۱ |
|         | ۱۹۲ | ملک ممد (روایت چهارم)                          | ۴۲ |
|         | ۱۹۶ | کلی که پادشاه شد (ملک ممد) (روایت پنجم)        | ۴۳ |
|         | ۱۹۹ | داماد وزیر (ملک ممد) (روایت ششم)               | ۴۴ |
|         | ۲۰۰ | پسری که نامادری داشت (ملک ممد) (روایت هفتم)    | ۴۵ |
|         | ۲۰۳ | ملک ابراهیم (ملک ممد) (روایت هشتم)             | ۴۶ |

|      |     |                                               |    |
|------|-----|-----------------------------------------------|----|
|      | ۲۰۶ | ملک ممد (روایت نهم)                           | ۴۷ |
|      | ۲۱۰ | ملک ممد (روایت دهم)                           | ۴۸ |
|      | ۲۱۳ | شاهزاده و اسب آبی (ملک ممد) (روایت یازدهم)    | ۴۹ |
|      | ۲۱۵ | ملک ابراهیم (دوازدهم)                         | ۵۰ |
|      | ۲۲۱ | نار گریون سیب خندون (روایت اول)               | ۵۱ |
| ۴۰۸  | ۲۳۳ | گیسوگ زری کاکل زری (روایت دوم)                | ۵۲ |
| ۴۰۳  | ۲۳۸ | دسته گل محمدی قرآن محمدی (روایت سوم)          | ۵۳ |
|      | ۲۴۵ | یه مای بوز سه تا دختر داشت.... (روایت چهارم)  | ۵۴ |
|      | ۲۴۸ | پدر که یه دختر و یه پسر داشت.... (روایت پنجم) | ۵۵ |
|      | ۲۵۱ | هفت خواهران (روایت ششم)                       | ۵۶ |
|      | ۲۵۴ | هاجر غرغری                                    | ۵۷ |
|      | ۲۵۸ | هزار و یک شب                                  | ۵۸ |
|      | ۲۶۰ | هفت تا برادر (روایت اول)                      | ۵۹ |
| *۴۵۱ | ۲۶۴ | هفت برادر و یک خواهر (روایت دوم)              | ۶۰ |
|      | ۲۶۷ | شاشیدن گربه روی آتیش هفت برادران (روایت سوم)  | ۶۲ |
|      | ۲۶۹ | هفت تا برادر (روایت چهارم)                    | ۶۳ |
|      | ۲۷۰ | مادری.... (روایت پنجم)                        | ۶۴ |
|      | ۲۷۳ | هفت برادر و یک خواهر (روایت ششم)              | ۶۵ |
|      | ۲۷۷ | یک پیرمرد و پیرزنی سالیان سال بیچه نداشتند    | ۶۶ |
|      | ۲۷۷ | احمد میشکار                                   | ۶۷ |
|      | ۲۸۹ | زبانزدها و واژگان                             |    |
|      | ۳۰۲ | منابع                                         |    |

## سخنی با خوانندگان

مجموعه‌ی پنج جلدی پیش روی شما، حاصل دو دهه پژوهش و مطالعات میدانی و نظری است و تلاش شده تا بر اساس مبانی علم افسانه‌شناسی صورت بندی شود. از میان تقسیم بندی‌های محتمل، با توجه به گستردگی کار حاضر و نیز تمایزات موضوعی افسانه‌ها، موضوع و محتوا مبنای دسته‌بندی قرار گرفت و بر آن تمرکز می‌رسد که این گونه صورت بندی، بیشتر به کار پژوهشگران و خوانندگان حرفه‌ای می‌آید. بنابراین صورت بندی حاضر، بیشتر معطوف به کاربردهای پژوهشی است، اما این یادآوری نیز ضروری می‌نماید که با توجه به روساخت افسانه‌ها و کارکرد عام آن‌ها به مثابه‌ی ذخیره‌ی فرهنگی، فلسفی و بومی، گروه‌های مختلف سنی و علمی می‌توانند مخاطبان این مجموعه باشند و تقسیم بندی حاضر نیز به مخاطب کمک می‌کند تا افسانه‌های مورد علاقه‌اش را به آسانی بیابد.

حجم زیاد این مجموعه و نیز رویکرد انتفاعی که امروزه در بازار چاپ و نشر وجود دارد، زمینه ساز تاخیر چندساله در انتشار مجموعه شد، اما در همه حال بر آن بودم تا مجموعه به شکل علمی، صورت بندی و منتشر شود و به واسطه‌ی خواست ناشر یا جلب رضایت گروه خاصی از مخاطبان، چارچوب‌های قاعده‌مند افسانه‌شناسی نادیده گرفته نشود. تقسیم‌بندی‌های دیگری نیز در افسانه‌شناسی رایج است، اما روش حاضر، ضمن رعایت قواعد علمی، و با التفات به تعریف‌های موجود، افسانه‌های بیشتری را دربرمی‌گیرد؛ یعنی دایره‌ی شمول آن

گسترده‌تر است؛ زیرا تقسیم‌بندی مبتنی بر موضوع و محتوا، نسبت به دیگر روش‌ها دقیق‌تر و منسجم‌تر است. ناگفته نگذارم که این گونه تقسیم‌بندی مثل همه‌ی رهیافت‌ها و رویکردهای علوم انسانی، نسبی است. همچنان که در این مجموعه، به واسطه‌ی ویژگی‌های مشترک افسانه، پاره‌ای گونه‌ها با یکدیگر همپوشانی دارند. به عنوان نمونه، کرامت یا جادو هم در افسانه‌های عاشقانه جایگاه ویژه‌ای دارد و هم در افسانه‌های سحرآمیز و....

از نخستین قدم‌های جدی در گردآوری افسانه‌های مازندرانی که به اهتمام پژوهشگرانی چون سید حسن میرنظری و سادات اشکوری سامان یافت، تا به امروز بیش از ده مجموعه افسانه در مازندران به چاپ رسیده است. در غالب این آثار، عنوان افسانه محور کار قرار گرفته است و تقسیم‌بندی‌های فرعی مبتنی بر موضوع، ساختار یا غیره به چشم نمی‌خورد. از این منظر و با نهایت احترام نسبت به پژوهشگران مازندم و پاسداشت کوشش آن‌ها در حفظ این گنجینه‌ی معنوی، مجموعه‌ی حاضر تنها اثری است که در آن، افسانه‌های مازندرانی بر اساس موضوع و محتوی صورت بندی و تدوین شده است.

پژوهش‌های میدانی ساز و کار خاص خود را دارند و به خصوص در گردآوری اشعار، حکایات و افسانه‌ها، گردآورنده در حقیقت رابطی میان داری و مخاطب است. با علم به این اصل مهم، تلاش نگارنده بر این بوده تا نهایت دقت را در رعایت امانت به کار بندد و بدون ارزشداوری و جرح و تعدیل‌های توجیه‌ناپذیر، گفته‌های راوی را با همان ادبیات به فارسی برگرداند. از این منظر، گردآورنده در مسند دانای کل قرار نگرفته و حتی اشتباهات راوی را به همان شکل ثبت کرده است. ساده‌تر این که نگارنده از دخالت دادن دیدگاه خود در متن اصلی برحذر مانده و تنها در پانویس‌ها به توضیح یا تصحیح موارد پرداخته است.

نکته‌ی قابل اشاره‌ی دیگر، معدل سنی و جنسیتی راویان این مجموعه است که گروه‌های سنی مختلف را دربرمی‌گیرد. با این که بیشتر راویان از کهن‌سالانند، در عین حال راویان

جوان و نوجوان و میانسال زن و مرد در این مجموعه سهیم‌اند. غالب افسانه‌ها از مراجعه‌ی حضوری گردآورنده به راویان ثبت و ضبط شده است، اما معدود افسانه‌هایی در این مجموعه آمده است که مستقیماً توسط گردآورنده ضبط و ثبت نشده است بلکه به واسطه‌ی دوستان و علاقه‌مندان ادبیات بومی به دست نگارنده رسیده است و سعی بر آن بوده تا با حداقل تغییرات به چاپ برسد. در پایان هر افسانه نیز مشخصات کامل راوی، شامل شاخصه‌های سنی، جنسیتی، سطح سواد و محل سکونت ارائه شده است.

اکنون و در زمانه‌ی انتشار این مجموعه، بسیاری از راویان پا به سن گذاشته، جهان ما را ترک گفته‌اند و برخی دیگر، واسطه‌ی مصائب کهنسالی، دیگر توانایی روایتگری ندارند، از این منظر افسانه‌هایی پیش‌تر ثبت شده گرفتار گرفته است که دیگر در حافظه و سینه‌ی هیچ روایتگری نیست.

این مجموعه در پنج جلد فراهم آمده است:

داستان‌های شفاهی مازندران (۱) (افسانه‌های سحرآمیز)

داستان‌های شفاهی مازندران (۲) (افسانه‌های عاشقانه و کایات)

داستان‌های شفاهی مازندران (۳) (افسانه‌های واقع‌گرا)

داستان‌های شفاهی مازندران (۴) (افسانه‌های طنزآمیز و تمثیلی)

داستان‌های شفاهی مازندران (۵) (اسطوره، قصه و لطیفه)

امیدوارم این مجموعه، که حاصل کاری مداوم و تلاشی بیست ساله است، قدمی در راه حفظ گنجینه‌های معنوی فرهنگ و ادب مازندران باشد و مخاطبان و پژوهشگران را به تداوم این راه برانگیزد. در پایان مایلم تا سپاس صمیمانه‌ام را نثار راویان این مجموعه کنم که بی‌همراهی آن‌ها، چنین کاری به انجام نمی‌رسید و یادی از راویان شیرین گفتاری که دیگر در میان ما نیستند، اما نام و خاطره‌ی آن‌ها همچنان با ما و داستان‌های ما خواهد ماند.

درباره‌ی این مجموعه

افسانه‌ی سحرآمیز با نام‌های متفاوتی چون افسانه‌های طلسمی - معجزه‌ای، سحرانگیز، سحرآمیز، قصه پریان، پری‌وار افسانه‌های جادویی، افسانه‌های جن و پری، افسانه‌های دیو و پری شناخته می‌شود.

افسانه‌ی سحرآمیز افسانه‌ای است مبتنی بر تخیل و فراواقعیت است و با نقشمندی موجوداتی چون، دیو، اژدها، پری، حیوانات تخیلی چون مرغ سخن‌گو، بلبل گویا، اسب بادی، اسب آبی و خاکی و... سحر و جادو، مسخ و... سامان می‌یابد. برای افسانه‌ی جادویی یا سحرآمیز ویژگی‌هایی را برشمرده‌اند که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

۱. تحریف واقعیت، با اتکا به خیال‌پردازی‌های اغراق‌آمیز ۲. ایجاد مشکلات پی در پی برای قهرمان ۳. ارتباط تخیل و آرزو. لازمه چنین افسانه‌ای، سحر است، اگر سحر نباشد قهرمان به آرزویش نمی‌رسد. بدین سحر، افسانه اهمیت تخیلی خود را از دست می‌دهد. در حقیقت مشکلات و موانع پیش‌رود قهرمان با سحر و جادو حل می‌شود.

نادعلی فلاح

آمل. اسفند ۱۳۹۵